

El Tribunal de la Inquisició a Mallorca durant el regnat de Ferran II*

Mateu COLOM PALMER
Universitat de les Illes Balears

La creació del Tribunal de la Inquisició el 1478 es va convertir en un dels eixos fonamentals de la política confessional dels Reis Catòlics a l'hora d'imposar la desitjada unitat religiosa que caracteritzaria la seva política autoritària. Així es creà, el 1480, el primer tribunal inquisitorial castellà a la ciutat de Sevilla. Un any abans, quan Ferran II ja havia assolit el tron de la Corona d'Aragó, es va iniciar el lent procés de transformació de la vella maquinària inquisitorial d'origen medieval per tal d'assolir els mateixos nivells d'exigència religiosa que a Castella. El procés de confluència de les dues corones finalitzà el 1483 amb el nomenament del dominic fra Tomás de Torquemada com a inquisidor general.

En l'actualitat, la història de la Inquisició a les terres de la Corona d'Aragó durant el període ferrandí disposa d'una bibliografia que ens permet apropar-nos al que va significar aquesta nova etapa.¹ És per això que en aquesta ponència ens

* La present comunicació forma part del projecte «Los conflictos sociales como resistencia al poder en la periferia del estado moderno. Siglos XVI-XVII» concedit pel Ministeri d'Economia i Competitivitat en la convocatòria d'ajuts a projectes d'I+D «Excel·lència» (HAR 2013-44687-P).

1. Pel que fa a la bibliografia específica d'aquest període, cal esmentar les aportacions d'Àngel ALCALÁ, «¿Un rey contra su reino? Antiforalismo del rey Fernando en la imposición de la Inquisición a su Aragón», a *Ferdinandus Rex Hispaniarum*, Saragossa, 2006, p. 309-317; Francesc CARRERAS, «L'inquisició barcelonina, substituïda per l'inquisició castellana (1446-1487)», *Anuari de l'Institut d'Estudis Medievals* (Barcelona), vol. III (1909-1910), p. 130-177; Mateu COLOM, *La Inquisició a Mallorca (1488-1578)*, Barcelona, Curial, 1992; Mateu COLOM, «La Inquisición y los judíos conversos mallorquines en la época del descubrimiento de América», a Ricard SOTO *et al.*, *Sobre jueus y conversos de les Balears*, Palma, Leonard Muntaner, 1999, p. 81-93; Jaime CONTRERAS, «Fernando el Católico y la Inquisición en Aragón», a Esteban SARASA (dir.), *Fernando II de Aragón: El Rey Católico*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1996, p. 339-361; José María CRUSELLES (coord.), *En el primer siglo de la Inquisición española: Fuentes documentales, procedimientos de análisis, experiencias de investigación*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2013; Miguel de la PINTA, «En torno a la Inquisición aragonesa (religión y política)», *Revista de Estudios Políticos* (Madrid), núm. 65 (1952), p. 85-110; María Luisa de MIGUEL, «Características económicas de la Inquisición aragonesa desde 1506-1516», a

acostarem a la realitat de la primera etapa de la renovada Inquisició a partir de la realitat viscuda en el tribunal mallorquí.

El nomenament dels nous inquisidors del districte de Mallorca no es va resoldre juntament amb els de la resta dels tribunals de la Corona d'Aragó, sinó que va endarrerir-se fins uns quants anys més tard. De tots és conegut que la designació dels primers inquisidors per a València, Aragó i Catalunya es produí en ocasió de la presència de Ferran II i Tomás de Torquemada a Tarassona el 1484, per haver-se convocades corts en aquella població saragossana. La dilació va respondre als defectes de forma que presentà la butlla en què el papa Sixt IV nomenava Torquemada inquisidor general dels esmentats territoris, sense fer referència explícita al regne de Mallorca.² Per aquest motiu, Ferran II hagué d'esperar un nou document papal signat, aquesta vegada, per Innocenci VII el 1487, en què ja es feia un clar esment del territori illenc.³ Així doncs, els nous inquisidors encarregats de concloure el període medieval de la història del tribunal a Mallorca arribaren al port de la ciutat a l'estiu de 1488. Les seves primeres actuacions s'iniciaren amb la preceptiva publicació d'un edicte, en què s'obria un temps durant el qual aquells

Inquisición española: Nuevas aproximaciones, Madrid, Nájera, 1987, p. 53-75; Ramon FERRER, «Notas sobre la actuación económica de la Inquisición en el reino de Mallorca a finales del siglo XV (1489-1490)», *Mayurqa* (Palma), vol. 12 (1974), p. 167-182; Ricardo GARCÍA, *Orígenes de la Inquisición española: El tribunal de Valencia, 1478-1530*, Barcelona, Península, 1976; Pilar HUERTA, «La hacienda de la Inquisición aragonesa durante el reinado de Fernando el Católico», *Revista de Historia Jerónimo Zurita* (Saragossa), núm. 63-64 (1991), p. 51-72; Bernardino LLORCA, «La Inquisición española en Valencia», *Analecta Sacra Tarraconensia* (Barcelona), núm. 11 (1935), p. 37-61; Rafael NARBONA «La introducción de la Inquisición en las ciudades de Castilla y de la Corona de Aragón», a Francisco Javier LORENZO (ed.), *Tolerancia y fundamentalismo en la historia*, Salamanca, 2007, p. 53-98; Miguel Ángel PALLARÉS, *Ápocas de la receptoría de la Inquisición en la zona nororiental de Aragón (1487-1492)*, Osca, Centro de Estudios de Monzón y Cinco Medio, 1995; Ramon ROSSELLÓ, «Notes per a la història de la Inquisició de Mallorca (Primeres actuacions del Sant Ofici)», *Revista d'Estudis Balearics* (Palma), núm. 15 (1984), p. 69-85; Angelo RUNDINE, «Inquisizione e potere reale in Sardegna. La política di Ferdinando II d'Aragona e l'insediamento del tribunale dell'Inquisizione in Sardegna (1492-1516)», a *Actes del XV Congrès d'Història de la Corona d'Aragó*, vol. 1, Saragossa, 1996, p. 569-579; Álvaro SANTAMARÍA, «La instauración de la nueva Inquisición en Mallorca», a *Homenaje al Dr. D. Juan Reglà Campistol*, vol. 1, València, Universitat de València, 1975, p. 173-187; José Ángel SESMA, *El establecimiento de la Inquisición en Aragón (1484-1486): Documentos para su estudio*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1987; José Ángel SESMA, «Violencia institucionalizada: el establecimiento de la Inquisición por los Reyes Católicos en la Corona de Aragón», a *Aragón en la Edad Media: Estudios de Economía y Sociedad* (Saragossa), vol. 8 (1989), p. 659-674; Jordi VENTURA, «Contribució a l'estudi dels salaris de la Inquisició valenciana», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* (Barcelona), vol. 1 (1968-1969), p. 183-189; Jordi VENTURA, «Els inicis de la Inquisició espanyola a Mallorca», *Randa* (Barcelona), vol. 5 (1971), p. 67-116; Jordi VENTURA, «El poder reial i la Inquisició en temps de Ferran el Catòlic. El cas de València», a *Actes del XV Congrès...*, p. 569-579.

2. Gonzalo MARTÍNEZ, *Bulario de la Inquisición española hasta la muerte de Fernando el Católico*, Madrid, Complutense, 1998, p. 158-159.

3. Gonzalo MARTÍNEZ, *Bulario...*, p. 194-199. El darrer inquisidor medieval fou el dominic fra Guillem Caselles, destituït pel rei en un document signat a la ciutat de Màlaga el 1487.

creients que volguessin presentar-se davant seu i confessar les seves creences herètiques serien tractats amb benevolència. Era el denominat temps de gràcia, durant el qual qui es delatava podia evitar el perill de veure confiscats tots els seus béns i només se'l condemnava a pagar una multa per tal de ser reconciliat i reincorporat a l'assemblea de creients. L'èxit de la proclama fou extraordinari i vista l'afluència de persones que es presentaven davant els inquisidors s'amplià el termini per tal de recollir un major nombre de testimonis a partir dels quals començar la tasca d'inquirir en la realitat espiritual de l'illa. Acabat definitivament aquest període d'autoinculpació, la sorpresa dels inquisidors fou l'elevat nombre de testimonis recollits, fins a tres-cents trenta-set individus. Tots ells havien confessat la seva condició de conversos de judaisme i havien admès que, tot i el seu baptisme, s'havien mantingut fidels a la religió dels seus avantpassats. Tot això posà de manifest el fracàs de la integració de la comunitat conversa en el si de la societat mallorquina i les sospites que sobre ella requeien per les seves pràctiques cripto jueves.

La comunitat de conversos de judaisme a Mallorca neix com a conseqüència de les conversions massives produïdes el 1391 i 1435, que suposaren la desaparició definitiva de la religió de l'Antic Testament. A partir de llavors iniciaren una nova existència caracteritzada pel manteniment d'un fort sentit de pertinença al grup, la qual cosa imposava una forta endogàmia, la pervivència de nombrosos costums procedents de la seva anterior condició jueva i seguir habitant els mateixos indrets de la ciutat on havia estat situat el call antic. Aquestes primeres actuacions inquisitorials finalitzaren amb un gran acte de reconciliació, realitzat a la catedral mallorquina, en què la totalitat dels inculpatos, majoritàriament dones, es comprometé a abandonar definitivament el seu passat hebraic. A canvi del perdó, se'ls sotmeté a un seguit de penes de diferent consideració que havien de confirmar el seu propòsit d'esmena i el seu desig de mantenir-se fidels als cànons religiosos imperants. En primer lloc, se'ls obligà a adreçar-se en processó cap al convent dominicà de la ciutat, on oïrien missa amb les seves samarretes blanques i portarien una espelma verda durant els tres divendres següents a la seva absolució. També es comprometeren a dejunar a pa i aigua tots els divendres al llarg d'un any i a confessar-se per Nadal, Pasqua i Pentecosta i combregar per Pasqua de Resurrecció. A més, se'ls imposà anar a missa cada diumenge i dies de festa. Per evitar veure confiscats els seus béns, pena que mereixien per la seva condició d'heretges, acceptaren el pagament d'una multa pecuniària global que ascendí a més de deu mil cinc-cents lliures mallorquines. Aquesta quantitat es repartí entre els reconciliats en funció dels seus patrimonis, el més gran dels quals correspongué al d'Esclarmunda Pardo, membre d'una rica família de mercaders i casada amb el també comerciant convers barceloní Joan Bertran. Finalment, a la catedral, els inquisidors els varen comunicar la prohibició d'abandonar l'illa sense el seu consentiment i la venda o empenyorament dels seus béns, tot això per tal

d'evitar frauas amb vista a futures confiscacions, conseqüència de posteriors condemnes.

La seva condició de declarats cripto jueus els impedí, a partir de llavors, fer ostentació del seu rang social amb l'exhibició de joies. A més, se'ls vetà l'exercici d'oficis públics i obtenir beneficis eclesiàstics, així com dedicar-se professionalment a la medicina o a la notaria, i exercir de corredors mercantils, procuradors o arrendadors.⁴ A aquest primer edicte el seguí un de segon, dictat el mes de març de 1490, al qual s'acolliren vuitanta-sis conversos més que al·legaren que, en el moment de l'arribada dels inquisidors, no es trobaven a l'illa, per la qual cosa també aconseguiren les mateixes mesures de gràcia. Entre els dos edictes, els responsables del tribunal recolliren els testimonis de poc més de quatre-centes persones, totes domiciliades a la ciutat de Mallorca. A partir d'aquests atestats, on apareixien els noms d'altres conversos que havien participat en les pràctiques, els inquisidors iniciaren els procediments ordinaris per tal de castigar amb rigor a tots aquells que no havien comparegut davant seu durant el temps de gràcia. La severitat de les actuacions, tan allunyades de les que mostraren els antics inquisidors medievals, provocà el temor del col·lectiu convers que, davant d'un futur ben incert, optà per la via de la negociació amb Ferran II mateix. Amb aquesta intenció es reuniren, el mes d'octubre de 1490, un total de prop de dos-cents cinquanta caps de família per tal de nomenar els seus representants davant la cort. La missió que se'ls encomanà fou la d'aconseguir la paralització de les actuacions iniciades, la concessió reial d'un nou temps d'indulgència per a poder ser novament tractats amb benignitat i que les seves hisendes quedessin eximides de la preceptiva confiscació. Els negociadors aconseguiren que el rei signés un indult la primavera de 1491 des de la ciutat de Sevilla i que es reiniciés, de bell nou, un temps de major lenitat i misericòrdia. Les mateixes escenes d'antany es repetiren per la ciutat i una vegada més els seus habitants contemplaren la processó de més de quatre-centes persones de condició conversa dirigint-se a rebre l'absolució dels inquisidors per poder ser novament reconciliats al si de l'Església. Aquesta vegada, prop de les tres quartes parts dels que s'acolliren a aquestes mesures de gràcia havien reincidit en l'heretgia. Tots ells hagueren de fer front a una multa, que s'elevà fins a poc més de quatre mil sis-centes lliures mallorquines. En poc més de tres anys, el col·lectiu convers ingressà a les arques reials la substanciosa xifra de poc més de quinze mil lliures. Aquesta àmplia disponibilitat econòmica era conseqüència de la dedicació d'un important grup de conversos a la mercaderia, tot seguint la tradició dels seus avantpassats, i a la presència de menestrals i botiguers, en els negocis dels quals es venien nombrosos productes arribats de fora de l'illa.

Malgrat el total de conversos acollits als edictes, quan finalment es pogueren posar en marxa els procediments judicials propis del tribunal, la feina per als in-

4. Mateu COLOM, *La Inquisició a Mallorca...*, p. 30-31.

quisidors no mancà, ja que dictaren un total de sis-cents vint-i-quatre sentències més fins al moment de la mort de Ferran II. De totes elles destaquen quatre-cents cinquanta-nou condemnes a mort i cent seixanta-sis dictades per reconciliar nous inculpats. L'actitud que mostrà el conjunt de conversos vers els procediments inquisitorials fou diferent. La majoria es va acollir a les mesures de gràcia i no va tornar a comparèixer davant els inquisidors. Un segon grup optà directament per abandonar l'illa davant l'evidència que, amb la nova inquisició, havia finalitzat la impunitat de què havien fruit fins aleshores i reiniciaren les seves vides lluny de Mallorca. Ens consta que molts es traslladaren fins a poblacions del nord d'Àfrica i, en menor mesura, al regne de Nàpols. D'aquesta manera evitaren la confiscació de les seves hisendes i salvaren la vida. Finalment, hem de fer referència a un grup reduït que patí les conseqüències de la fidelitat a la religió dels seus avantpassats i morí al patíbul.⁵

La figura dels inquisidors esdevé la peça clau en tot el procés inquisitorial. Se'ls encomana, mitjançant el títol expedit per l'inquisidor general, la tasca de jutjar l'heretgia. Les ordenances del tribunal assenyalen que els candidats a ocupar-se d'aquestes responsabilitats havien de tenir un mínim de quaranta anys d'edat, provades virtuts personals i els estudis adients per dur endavant la seva tasca de jutges encarregats de perseguir els herètics. Des dels primers moments de la nova etapa de la Inquisició sorgí la polèmica en relació amb aquest darrer punt, ja que es tractava de dilucidar quins eren els estudis superiors més escaients per als inquisidors, si els de teologia, sobre els quals els inquisidors medievals havien basat les seves actuacions, o els coneixements de dret civil i canònic necessaris en el nou paper que es volia donar al tribunal. La política de nomenaments duta endavant pels primers inquisidors generals, Torquemada i Deza, ambdós frares dominics, significà un trànsit entre el vell model medieval i el nou, que s'acabà imposant. És per això que, en els primers anys, en les parelles d'inquisidors nomenats pels distints tribunals de la Corona d'Aragó, trobem un inquisidor teòleg i un altre amb estudis jurídics. Així va succeir en les primeres nominacions realitzades el 1484: per a València, amb la figura del dominic fra Juan de Épila i el canonge Martín de Enyego; per a Aragó, amb fra Gaspar Jutglar i el també canonge Pedro de Arbués; per a Catalunya, fra Guillem Caselles i Juan Franco, i per a Terol, el també frare dominic Joan Solivera. Sembla que amb aquestes designacions se cercava un equilibri en la preparació acadèmica dels seus titulars, alhora que es pugnava perquè l'orde dominicà no perdés definitivament l'exclusivitat de què havia gaudit al llarg del període medieval. Quan, el 1488, es nomenaren els primers responsables del tribunal mallorquí, el perfil acadèmic manté la presència d'un teòleg acompanyat d'un jurista i, per això, els elegits són el jurisconsult Sancho Marín i el mestre en teolo-

5. Mateu COLOM, «La Inquisición y los judíos...», p. 89.

gia Pedro Pérez de Munébrega. Crida l'atenció que cap d'ells era membre de l'orde dels dominics. A aquestes primeres designacions les seguiran unes altres fins a arribar a deu inquisidors, que se succeïren durant el regnat de Ferran II. De tots ells, només en tres casos ens trobem amb la presència de frares teòlegs: Joan Ramon, Guillem Caselles i Joan Navardú, agustí el primer i la resta dominics.

TAULA 1
Els inquisidors del regnat de Ferran II

<i>Inquisidor</i>	<i>Temps d'estada</i>
Sancho Marín	1488-1493
Pedro Pérez de Munébrega	1488-1489
Joan Ramon	1489-1490
Juan de Astorga	1490-1491
Gómez de Cienfuegos	1491-1493
Pere Gual	1493-1495
Nuño de Villalobos	1495-1500
Francisco de Oropesa	1500-1502
Juan de Loaysa	1502-1503
Guillem Caselles	1502-1505 / 1508-1515

FONT: Elaboració pròpia.

Igual que en els casos de València, Aragó i Catalunya, per a Mallorca fou designada una parella d'inquisidors que hagué de fer front a l'enorme tasca de recollir els testimonis del nombrós grup de conversos acollits als períodes de gràcia successius. Finalitzada aquesta primera etapa el 1491, i iniciats definitivament els procediments habituals en les actuacions del tribunal, el nombre d'inquisidors es reduí a un de sol. Segurament tant el volum de feina com, sobretot, la davallada d'ingressos obtinguts per les actuacions inquisitorials aconsellaren reduir-ne el nombre. S'inicià així una llarga etapa en què les responsabilitats inquisitorials a Mallorca recaigueren en una sola persona.⁶ Un altre tret significatiu del perfil dels inquisidors a partir d'aquesta primera etapa és el seu origen geogràfic, ja que del conjunt de titulars del tribunal només tres eren mallorquins, mentre que la resta procedien de la Península. Entre els forans, la majoria venien del regne de Castella, i tot just dos eren oriünds d'Aragó.⁷ Finalment, cal indicar que la majoria, quan ar-

6. Aquesta circumstància s'allargà fins al darrer quart del segle XVII, moment en què la revifalla de l'actuació del tribunal contra els xuetes aconsellà la presència de dos inquisidors al seu capdavant. Una vegada finalitzada la persecució contra aquells descendents dels conversos de l'etapa que estudiem, es retornà a la presència d'un sol inquisidor.

7. Aquesta migrada presència d'inquisidors autòctons també la trobam en altres tribunals com el de Barcelona. Doris MORENO, *Representación y realidad de la Inquisición en Cataluña: El conflicto de 1568*, tesi doctoral inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002, p. 278.

ribaren a Mallorca, ja havien passat per altres tribunals on exerciren tasques semblants o ocuparen llocs de feina de menor responsabilitat, preparació prèvia que els facilitaria arribar als càrrecs de més volada. A hores d'ara sabem que Sancho Marín i Juan de Loaysa actuaren com a inquisidors de Barcelona i Conca, respectivament, mentre que Francisco de Oropesa i Nuño de Villalobos havien ocupat prèviament la fiscalia del tribunal valencià. Per la seva banda, el dominic Guillem Caselles ja s'havia ocupat del tribunal mallorquí en els darrers anys de l'etapa medieval, la qual cosa li impedí poder prendre possessió de la plaça d'inquisidor de Barcelona per a la qual havia estat nomenat el 1484.⁸ En molts casos, el tribunal mallorquí només significà una etapa més en la seva trajectòria professional i una oportunitat per a la posterior promoció a altres districtes. Foren els casos de Sancho Marín, traslladat a l'illa de Sardenya i després a la de Sicília; de Juan de Loaysa, que passà a ser inquisidor de València; de Nuño de Villalobos, destinat al de Múrcia, i de Guillem Caselles, que rebé finalment el nomenament per al tribunal de Barcelona.

El territori o districte sobre el qual actuaren aquells inquisidors estava format pel conjunt de terres de l'arxipèlag de les Balears, a més de l'illa de Sardenya. La decisió d'incorporar aquest territori italià plantejà nombrosos problemes i ben aviat es mostrà mancada de sentit. L'explicació no és clara i, tal volta, en el seu origen hi hagi la manca de personal qualificat per posar en marxa el tribunal sard. L'absència de l'inquisidor era suplerta per personal subaltern encarregat de donar a conèixer la situació de l'illa, executar les ordres d'empresonament, ordenar el trasllat dels sospitosos a la seu mallorquina i procedir a la confiscació dels seus béns en cas de condemna. Aquesta situació perdurà fins al 1493, moment en què es creà un districte independent per a Sardenya. Tot això s'emmarca en una inicial falta de clarificació territorial que patiren els diferents districtes inquisitorials i que suposà canvis constants en els seus límits geogràfics.⁹

Les actuacions judicials del tribunal podien tenir conseqüències econòmiques i, per això, un grup de funcionaris s'especialitzà en la seva gestió. Al capdavant hi trobem la figura del receptor, representant dels interessos de la Corona en la gestió econòmica de la institució, ja que el Reial Patrimoni era on havien d'anar les quantitats confiscades per delictes d'heretgia. El seu nomenament era competència exclusiva de la voluntat reial, per la qual cosa requeria en persones de la confiança del rei i de contrastada eficiència, adquirida en el desenvolupament de càrrecs, moltes vegades, a la pròpia cort. Tot això no impedia que, en el moment de la signatura

8. Rubén MAYORAL, «Los orígenes del tribunal de Barcelona. Los inquisidores del Santo Oficio catalán en el siglo XVI», a Jesús BRAVO (ed.), *Espacios de poder: Cortes, ciudades y villas (s. XVI-XVIII)*, vol. 2, Madrid, Universidad Autónoma, 2002, p. 403.

9. Jaime CONTRERAS i Jean-Pierre DEDIEU, «Geografía de la Inquisición española: la formación de los distritos (1478-1820)», *Hispania* (Madrid), núm. 144 (1980), p. 37-57.

del seu nomenament, hagués de presentar uns avals considerables per tal de fer front a possibles malversacions dels cabals del rei. Obligat a dur una acurada comptabilitat del total dels capitals que manejava, tenia prohibit dedicar-se també a la mercaderia i adquirir béns dels condemnats pel tribunal. Era obligat a dipositar totes les quantitats cobrades en una arca que tenia tres panys, les claus dels quals eren en mans del receptor, de l'inquisidor i d'un notari de segrests. A més de recaptar els diners procedents de les confiscacions, era l'únic responsable de fer front a les despeses generades per al funcionament de la institució inquisitorial. Al llarg de l'etapa ferrandina ocuparen la rectoria de Mallorca: Jeroni Cervià (1488-1490), Mateo Morrano (1490-1508), Joan Liula (1508-1515) i a la mort del rei feia poc temps havia estat elegit Miquel Palmer (1515-1521). De tots ells, cal destacar la llarga estada de Morrano al capdavant de les finances inquisitorials. Aquest aragonès, domiciliat a la ciutat de Saragossa, ocupà una de les escrivanies a la cort de Ferran II.¹⁰ Les seves relacions cortesanes degueren influir en el nomenament per traslladar-se a Mallorca, i l'eficient labor desenvolupada durant la seva etapa mallorquina feu que el monarca confiés en ell a l'hora d'intentar, per segona vegada, instaurar el tribunal al regne de Nàpols el 1509. Fracassada la iniciativa, el 1513 fou traslladat com a responsable econòmic del tribunal de Barcelona, ciutat en què es jubilà el 1528 i passà la plaça al seu fill.¹¹ La tasca dels receptors era controlada pels responsables de les finances reials, encarregats d'inspeccionar periòdicament la seva comptabilitat. En conseqüència, se'ls obligava a remetre els llibres als mestres racionals de cada un dels territoris de la Corona d'Aragó. En el cas de Mallorca, com que no existia el càrrec en aquests primers moments, la totalitat de la documentació econòmica s'hagué d'adreçar a València.¹²

Tots els ingressos obtinguts per confiscacions que arribaren a mans del receptor de Mallorca procediren de sentències condemnatòries dictades contra els conversos de judaisme. Els inquisidors disposaven que la totalitat dels seus patrimonis fossin lliurats a mans del responsable econòmic del tribunal, la qual cosa generà una documentació abundant. El seu estudi ens permet adonar-nos de l'enorme complexitat de la seva administració i, alhora, ens ajuda a apropar-nos a la realitat de les economies dels conversos condemnats. La sentència de confisca-

10. José Ángel SESMA, *El establecimiento...*, p. 200.

11. Miguel JIMÉNEZ, *Introducción a la Inquisición española*, Madrid, Editora Nacional, 1980, p. 192-197. Un altre cas de funcionari reial que acabà com a receptor el tenim en Joan Ram Escrivà, mestre racional del regne de València. Bernardo TOMÁS, «En los orígenes de la hacienda inquisitorial valenciana: la inspección de las cuentas del receptor Joan Ram Escrivà (1482-1487)», a José María CRUSELLES (coord.), *En el primer siglo...*, p. 251-272; Bernardo TOMÁS, *Administración económica del distrito inquisitorial de Valencia: La rectoría de bienes confiscados (1482-1493)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de València, 2016, p. 119-125.

12. José María CRUSELLES, «La primera contabilidad inquisitorial. El fondo del Archivo del Reino de Valencia (1482-1527)», a José María CRUSELLES (coord.), *En el primer siglo...*, p. 225.

ció suposava posar en mans del tribunal una enorme quantitat de propietats en béns mobles i immobles, per la qual cosa es produí una ingent transferència de riquesa d'unes mans a unes altres, sempre amb el consegüent benefici per a les arques reials. Pel que fa al segrest de béns mobles, la seva venda suposà uns beneficis que corresponien a la dedicació professional de l'encausat i les seves circumstàncies processals. No cal dir que els segrests dels béns mobles de rics botiguers, mercaders o emprenedors menestrals suposaven uns majors guanys que els obtinguts en cas d'economies més deprimides.

També les condicions en què es produí l'inici del procés inquisitorial influïren a l'hora d'estimar els beneficis que les confiscacions reportaren. En aquells casos de sospitosos que no pogueren ser detinguts perquè ja havien fugit de l'illa, conscients d'un més que probable empresonament, les propietats requisades eren substancialment inferiors a les obtingudes quan es donaren altres circumstàncies. Els qui prepararen meticulosament la sortida de l'illa procuraren obtenir la major quantitat de doblers a costa de la venda de les seves propietats, per tal de fugir amb prou numerari i assegurar-se la possibilitat de començar una nova vida en el destí elegit. Per contra, quan les accions del tribunal arribaven de sobte i sense temps de preveure cap tipus de contingència, els resultats obtinguts suposaven uns majors beneficis per al tribunal. Els censals també formaven part d'alguns dels més rics patrimonis dels conversos. La majoria dels que hem pogut localitzar tenien com a censatària la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca, així com la d'altres viles rurals. Entre els censals carregats sobre particulars abunden els que se satisfien en espècie, com l'oli o el forment. En aquest cas, la tendència majoritària que mostrà el tribunal fou la d'optar per la venda abans de gestionar el cobrament de les pensions anuals a què donaven dret. Aquesta decisió tingué una gran transcendència perquè l'obtenció immediata del benefici de la seva liquidació exposà de forma clara l'economia del tribunal a una manca de liquiditat. Per això, després de les grans confiscacions es produí una profunda crisi econòmica a partir dels primers anys del segle XVI. Finalment, cal fer esment a altres tipus de propietats que es trobaven en les llars dels conversos. Ens referim als esclaus, la propietat dels quals també revertia al tribunal i el seu nombre s'estima que ascendia a uns quatre-cents o cinc-cents. El procediment que adoptaren els inquisidors fou alliberar tots aquells que haguessin rebut les aigües baptismals i reservar-se els que conservessin la condició d'infidels. Tot i que estaven obligats a la manumissió, s'intentà obtenir també uns guanys amb l'establiment d'un pagament per cada acta d'afranquiment. Aquesta pràctica fou denunciada per les autoritats de l'illa davant l'inquisidor general, que la prohibí a partir de 1491.

Els béns immobles segrestats també presenten un interès enorme per tal de constatar els indrets de la ciutat on s'assentaven els descendents dels jueus conversos, les quantitats obtingudes amb la seva venda i els seus compradors. La majoria

dels immobles que sortiren a la venda són habitatges, tot i que també trobam locals, horts i vinyes. Pel que fa a la primera qüestió, la localització d'aquestes propietats se situa bàsicament a la ciutat i es concentra en dues zones concretes. La més densament poblada se situava en el districte parroquial de Santa Eulàlia, indret en què s'havia ubicat l'antic call jueu, mentre que la presència a la resta de parròquies era molt més baixa, a excepció de la de Santa Creu. Els qui habitaven en el primer indret eren majoritàriament artesans manufacturers, ocupats al món del tèxtil en la seva majoria, tot i que també podem trobar-hi gent dedicada a l'argenteria i a la corredoria mercantil. Els que habitaven a la parròquia de Santa Creu, zona situada a la façana marítima de la ciutat, feien de la mercaderia la seva principal activitat, aprofitant la proximitat a la zona portuària i a la llotja, punt neuràlgic del comerç de l'illa. Els beneficis que generaren les seves heretats a les arque inquisitorials procediren, en gran mesura, de les vendes d'immobles, tant pel seu nombre com pels valors assolits a les subhastes, molt lluny dels ingressos obtinguts per horts, vinyes i botigues. Els preus estaven en consonància amb la zona de la ciutat on es trobaven i la professió exercida pel seu propietari convers. Per això hem de destacar que els immobles més cotitzats foren els situats a la zona comercial i procedents de les confiscacions aplicades als rics mercaders.

TAULA 2
Venda d'immobles de conversos

<i>Nom i llinatge</i>	<i>Professió</i>	<i>Parròquia</i>	<i>Any</i>	<i>Preu</i>
Joan Vidal	Mercader	Santa Creu	1490	920
Joan Adret	Metge	Santa Creu	1490	781
Antoni Vidal	Mercader	Santa Creu	1489	450
Lleonard Torrella	Sastre	Santa Eulàlia	1489	310
Ramon Vidal	Mercader	Santa Creu	1489	210
Isabel Lunes	—	Santa Eulàlia	1501	191
Gabriel Plegamans	Mercader	Santa Eulàlia	1490	180
Lleonard Vidal	Mercader	Santa Creu	1489	150
Gil Navarro	Mercader	Santa Creu	1509	166
Pere Colom	—	Santa Eulàlia	1491	97
Jaume Soldevila	—	Santa Eulàlia	1489	80
Rafel Loscos	Botiguer	Santa Eulàlia	1503	73
Jofre rabassa	Sastre	Santa Eulàlia	1490	70
Clara Ravell	—	Santa Eulàlia	1505	70
Jaume Calleriola	—	Santa Creu	1490	66
Jaume Cortés	Corredor	Santa Eulàlia	1491	66
Bonanat Berard	Argenter	Santa Eulàlia	1506	65
Gaspar Nadal	Tintorer	Santa Eulàlia	1491	50

FONTS: Elaboració pròpia. Preu en lliures mallorquines. ARM, Còdexs 100 i 166, ADM Msl 232, ARV Mestre Racional 8356.

Els compradors que s'interessaren per aquestes propietats ho feren principalment per motivacions professional. Per això ens trobem que les propietats de menestrals conversos són adquirides per altres artesans del mateix gremi, tant per motius de veïnatge com per ocupar espais dins la ciutat més adients per a la seva professió. De la mateixa manera, els mercaders, tant locals com forans, invertiren els seus diners en els habitatges dels seus companys conversos. És precisament en les vendes de béns d'aquest col·lectiu on descobrim la presència d'una important colònia de mercaders italians, molts de genovesos, que s'interessaren en l'adquisició de les propietats més valuoses. Sabem que les cases d'Antoni Vidal foren comprades per Battista di Negro i les de Leonard Vidal passaren a mans del també mercader italià Tomaso Guastadengo. Per la seva banda, el casal de Ramon Vidal fou adquirit per Nicola delli Martello. Altres mercaders italians presents en les actes de venda són Giovanni Centurion i Luigi Xaria. Altrament, també acudiren diferents mercaders a les subhastes d'aquest tipus d'immoble. Sabem que el del metge Joan Adret fou venut el 1489 al futur receptor Joan Liula, mentre que Mateu Bonapart comprà l'any següent el de Joan Vidal.¹³

La destinació donada a les quantitats ingressades fruit de les confiscacions fou diversa i serví per a realitzar pagaments de naturalesa molt heterogènia, sempre sota el control del monarca i sense estar subjectes a un repartiment prefixat. En primer lloc, ens referirem a aquelles despeses que es destinaren a donar curs a diferents ordres emanades des de la cort i aplicades a recompensar diversos funcionaris que treballaven dins el cercle més proper de Ferran II. Així ens trobem amb la figura de l'aragonès Juan Ruiz de Calcena, secretari i home de confiança de Ferran II. Aquest alt funcionari fou beneficiat pel rei amb diverses quantitats de diners procedents de béns confiscats a Mallorca, igual que el seu nebot Miguel de Arbués de Calcena.¹⁴ El també secretari Hugo de Urríes rebé diners per ordre reial el 1510. Finalment, un nebot de l'altre famós secretari reial, Joan de Coloma, va ser agraciat amb diversos pagaments.¹⁵ El cercle de funcionaris també inclogué el lloctinent del protonotari, Antón de Salaverde, i el lloctinent de Mallorca, Joan Aymerich, que va ser gratificat el 1505 per les seves gestions davant els jurats del regne per tal d'obtenir diferents quantitats procedents del patrimoni confiscat a Brígida Pardo.

13. Les adjudicacions d'aquests casals es troben a ARM, Còdex 100.

14. Mateu COLOM, *La Inquisició a Mallorca...*, p. 89. Aquest secretari també rebé nombroses mercès procedents d'altres tribunals, tals com el d'Aragó i el de València. El receptor del tribunal aragonès rebé ordres de Ferran II per tal que li transferís la propietat de diversos immobles situats a Saragossa i a la seva ciutat natal, Calataiud. Del de València, també rebé diferents donacions. María PALACIOS, *La legislación inquisitorial (1478-1504)*, tesi publicada en microfita, Còrdova, Universidad de Córdoba, 1989, p. 149, 193 i 311, respectivament.

15. Jordi VENTURA, «Els inicis de la Inquisició...», p. 92.

La magnificència reial també abastava els parents dels condemnats, que gràcies a les mercès de Ferran II pogueren retenir dots i propietats que havien estat segrats pels receptors inquisitorial. Les raons adduïdes per fer aquestes donacions anaven des de la posició social dels beneficiaris, tal com es posà de manifest en els casos de les gràcies concedides a la influent família mallorquina dels Saforteza o la castellana dels Avellaneda i Fonseca, fins a voler mitigar l'estat de pobresa en què havien caigut aquests parents. Una part dels beneficis obtinguts pel tribunal foren també lliurats per a obres pies a distintes institucions religioses, tant del regne com d'altres indrets de la Península. Entre les agraciades per la voluntat del monarca hi trobem l'església del convent franciscà de Maó, al qual es concedí una almoïna destinada a donar per conclosa la seva construcció. D'igual manera, el receptor Morrano rebé l'ordre de transferir una certa quantitat de diners a l'administrador de les obres que es realitzaven en l'església de Santa Engràcia de Saragossa.¹⁶ En altres casos, ens trobem amb concessions obtingudes per la intermediació de funcionaris propers al rei i destinades a diverses comunitats religioses, entre les quals cal esmentar la del convent de Santa Cruz de Segòvia, al qual pertanyia l'inquisidor general fra Tomás de Torquemada, el de Santa Clara de la població de Calataiud, o bé el de Nostra Senyora de Jerusalem de Saragossa, en les esglésies dels quals reberen sepultura els secretaris Juan Ruiz i Joan de Coloma. La Corona també fou la beneficiària de multitud de donacions procedents de les finances del tribunal mallorquí destinades a fer front al finançament de dos conflictes bèl·lics que emmarcaren la política, tant interior com exterior, dels Reis Catòlics: les guerres de Granada i de Nàpols. Pel que fa a la primera, coneixem que les quantitats recaptades en els dos períodes de gràcia de 1488 i 1491 es destinaren a fer front a les despeses que generava aquell conflicte, tal com succeïa també en el tribunal de València.¹⁷ D'altra banda, a començament del segle XVI, els jurats de la ciutat i del regne eren comminats a pagar la resta de les tres mil lliures que la institució encara devia a les arques reials procedents de diversos censals confiscats al ric mercader convers Perot Pardo i que el monarca necessitava urgentment per a la guerra de Nàpols. A més d'aquestes quantitats destinades a dits conflictes, periòdicament els receptors de Mallorca reberen ordres des de la cort per tal de remetre diferents quantitats que havien d'ingressar-se en la Tresoreria Reial, sense que s'especificqués la destinació que s'hi pensava donar.

Finalment, com no podia ser d'altra manera, els diners aconseguits en les confiscacions anaven destinats a subvenir les despeses que generava el funcionament del tribunal inquisitorial i, en concret, les destinades al pagament dels salaris dels

16. Miguel Ángel PALLARÉS, *Ápocas de la receptoría...*, p. 155.

17. A aquell tribunal es remeté el que es recaptà en l'edicte de gràcia de 1485. Ricardo GARCÍA, *Orígenes de la Inquisición...*, p. 64.

seus funcionaris. Les assignacions percebudes a Mallorca fluctuaren al llarg del regnat de Ferran II com a conseqüència de la crisi financera de començaments del segle XVI, que coincidí, a més, amb la davallada de l'activitat contra els conversos i, per tant, amb una minva dels ingressos procedents de les confiscacions. Un altre element afavoridor d'aquesta situació fou l'ús que en feu la monarquia a l'hora de detreure importants quantitats destinades a pagaments aliens al propi tribunal. Aquestes decisions provocaren, durant el període estudiat, diferents queixes presentades per l'inquisidor general, alertat per les cartes que des de Mallorca li feien arribar i que exposaven l'augment de les dificultats a l'hora de pagar els salaris. La primera mesura adoptada va consistir en la reducció de les places d'inquisidor a partir de 1493, quan el volum de confiscacions començà a disminuir. Tot i aquesta supressió, el descens continuat dels ingressos durant el període 1495-1504 obligà a prendre altres disposicions, que arribaren el 1507 amb l'ordre de Ferran II de no pagar cap despesa fins que primer no s'hagués satisfeta la totalitat de la remuneració a què tenia dret el conjunt de funcionaris del tribunal. Malgrat la prioritat en el pagament, les dificultats financeres creixents que arrossegava el tribunal obligaren l'inquisidor general Joan d'Ènguera a decretar, l'any següent, una dràstica reducció en les quantitats percebudes, fet que provocà que les partides es reduïssin en més de la meitat. Abans d'arribar a la fallida, a alguns dels funcionaris se'ls lliuraren diferents quantitats, a més del seu salari, per tal de premiar la seva dedicació. El receptor Mateo Morrano fou un dels afavorits amb aquests ajuts, així com l'inquisidor Nuño de Villalobos que rebé una gratificació el 1499; també els que ocuparen les places d'alguatir i l'escrivà de segrests foren destinataris d'aquestes mercès reials.

L'arribada dels nous inquisidors en els distints districtes de la Corona d'Aragó no solament provocà l'espant del conversos, atemorits pel seu futur, sinó també la malfiança i el recel de les institucions particulars de tots i cada un dels territoris afectats pels canvis que suposaren la remodelació de la Inquisició medieval. En vista dels esdeveniments produïts en aquests primers moments de vigència del reformat tribunal, la desconfiança es convertí en una oberta hostilitat i oposició enfront de les actuacions dutes a terme pels inquisidors pel que suposaven de clara contrafacció dels drets, furs, franqueses, privilegis i constitucions propis dels territoris en què actuaren. El clima d'enfrontament s'adaptà a les distintes realitats polítiques de les terres que conformaven la Corona i al moment en què es produïren. La resistència més violenta a la instauració del nou model inquisitorial tingué lloc al regne d'Aragó, on un complot organitzat per membres destacats de la comunitat conversa de Saragossa va assassinar l'inquisidor Pedro de Arbués el 1485, mentre que les autoritats municipals de Terol impediren l'entrada de fra Joan Solivera a la ciutat l'any anterior. Tot això enmig d'un clima de fortes protestes protagonitzades per la diputació del regne davant del monarca i de Roma, tot i les amenaces llança-

des per Ferran II des de Tarassona el 1484.¹⁸ En el regne de València, l'arribada dels nous inquisidors fra Juan de Épila i el canonge Martín de Enyego el 1484 també provocà recels en les institucions del regne, malgrat que una part del Consell de València es mostrà partidari de les seves actuacions.¹⁹ La coincidència en l'inici de les sessions de les Corts en el regne aquell mateix any fou aprofitada per donar un major suport a les demandes contra la Inquisició i presentar-les en forma de greuges.²⁰ Per la seva banda, el Principat de Catalunya i les seves instàncies polítiques també s'alarmaren quan en 1484 foren nomenats Juan Franco i fra Guillem Caselles com a nous inquisidors. Ràpidament s'iniciaren les gestions davant la Santa Seu per tal d'evitar el traspàs de poder i mantenir a Catalunya la vigència de la Inquisició medieval. La pugna establerta no aconseguí el seu objectiu, però endarrerí tres anys l'inici de la seva activitat i l'entrada dels nous inquisidors Alonso de Espina i Sancho Marín a la Ciutat Comtal no es produí fins al 1487.²¹

Amb aquests precedents i l'endarreriment amb què es posà en marxa el tribunal al regne de Mallorca, la resposta de les seves institucions vengué condicionada per tot el que havia succeït a la resta de territoris on la nova Inquisició era ja una realitat i els diferents plantejaments per oposar-se al seu funcionament havien fracassat per la ferma decisió del monarca. Tot i això, els jurats i el Gran i General Consell, màxima institució representativa del regne, mostraren ben prest la seva preocupació pel tema de la Inquisició, fins i tot abans de l'arribada dels nous inquisidors a l'illa l'estiu de 1488. Un any abans ja s'alarmaren per les notícies que des de València els trametia l'emissari del regne camí de la cort, que els informava de l'espant que havien provocat en la ciutat les actuacions dels inquisidors. Una nova missiva, aquesta vegada des de Saragossa, on es trobaven els monarques, comunicava a les autoritats l'arribada imminent dels inquisidors a l'illa.²² La màxima preocupació de les autoritats era la possible fuga de part dels conversos mallorquins, tal com havia succeït a la ciutat de Barcelona, i de les conseqüències que això suposaria en els àmbits demogràfic i econòmic. Per això, en les seves deliberacions encara es mostraven esperançats de poder influir en l'ànim de Ferran II i aconseguir mantenir la presència de la vella Inquisició o, en el pitjor dels casos, evitar les actuacions més contra-productives de la Inquisició reial. Res del que esperaven va succeir i l'estiu del 1488 els inquisidors Marín i Pérez arribaven finalment a l'illa. Ben prest es demostrà que les actuacions que els responsables del tribunal posaren en marxa per a la persecució i

18. José Àngel SESMA, *La diputación del reino de Aragón en la época de Fernando II (1477-1516)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1977, p. 329-354.

19. Rafael NARBONA, «La introducción de la Inquisición...», p. 86.

20. Ernest BELENGUER, *València en la crisi del segle xv*, Barcelona, Edicions 62, 1976, p. 158-166.

21. Jaume VICENS, *Ferran II i la ciutat de Barcelona*, vol. 1, Barcelona, Vicens Vives, 2010, p. 365-424.

22. Álvaro SANTAMARÍA, «La instauración de la nueva...», p. 177-178.

el càstig dels nombrosos conversos es contradieien amb els usos i costums legals en el regne i que aquests no estaven disposats a modificar les decisions adoptades contra el foralisme vigent. Al contrari, el 1490 no dubtaren a empresonar el mostassaf, l'escrivà del clavari i el síndic de la universitat, de nomenament reial el primer i els altres del regne, per no haver obeït els seus manaments. Aquest clima de creixent enfrontament donà peu a la tramesa, la tardor d'aquell mateix any, d'un ambaixador del regne davant del rei per tal d'exposar les actuacions dels inquisidors. En les instruccions elaborades per al seu representant, les autoritats explicitaren aquells assumptes que més els preocupaven i dels quals esperaven una resolució favorable. Les qüestions presentades a Ferran II, aleshores a la ciutat de Sevilla, feien referència a diverses qüestions que hem agrupat de la manera següent:

— Qüestions de competència jurisdiccional. S'exposava la intromissió dels inquisidors en assumptes jurisdiccional que no els concernien, tant de tipus civil com criminal, tal com havia succeït en les penes aplicades a una dona condemnada per la jurisdicció inquisitorial per haver parlat malament dels inquisidors o en el cas d'un agressor d'un convers penitenciat. En ambdós casos, els culpats havien estat condemnats a la pena d'assots, un càstig al qual no podia ser sotmès cap habitant del regne en virtut d'un privilegi concedit el 1430 per Alfons V. També es queixaven que s'havien empresonats diversos notaris per haver falsejat actes de compravenda de béns de conversos. En aquestes qüestions, els jutges competents per iniciar la causa havien d'ésser els batles o veguers, però no els inquisidors.

— Qüestions econòmiques. Afectaven els béns confiscats: els inquisidors usurpaven les competències que sobre ells, ara pertanyents al fisc reial, tenia el lloctinent, màxima autoritat en assumptes relacionats amb el Reial Patrimoni. En els casos de confiscació de dots aportats al matrimoni, els inquisidors es negaven a admetre apel·lacions, tal com era la seva obligació. La problemàtica derivada de la possessió de nombrosos censals en mans dels conversos que, quan eren confiscats, provocaven una gran controvèrsia a l'hora de satisfer les anualitats. Les autoritats també es queixaven del dany que provocava en el món de la mercaderia el pregó publicat per la Inquisició en què es prohibien els contractes amb els conversos. L'alliberament dels esclaus propietat dels conversos també s'havia convertit en un tema preocupant, sobretot en aquells casos, nombrosos, en què els alliberats s'havien convertit al catolicisme. L'ordre d'emancipar-los també incloïa aquells que havien passat a mans de cristians vells, els quals no podien recuperar els diners invertits, tota vegada que la confiscació dels béns dels antics propietaris feia impossible la seva recuperació. A més, s'exposava que amb l'alliberament de tants esclaus —es parlava d'uns quatre-cents o cinc-cents— es posava en perill la seguretat del regne perquè alguns podien passar a Barbaria, d'on procedien, i servir de guies als corsaris d'aquelles costes.

— Qüestions referents a la fiscalitat. S'esmentava que els inquisidors es negaven a fer pagar a la universitat els tributs que legalment li corresponien per la venda de propietats confiscades, dels quals el comprador s'eximia. També presentaren una queixa pel fet que els funcionaris del tribunal es volien alliberar de pagar els impostos que els corresponien i que el tribunal els secundava.

— Altres qüestions. Eren les referents als usos protocol·laris observats en el regne i que els inquisidors es negaven a respectar, fet que creava un clima de tensió en aquelles cerimònies en què coincidien les autoritats civils i eclesiàstiques amb les del tribunal. També era motiu de queixa la política de nomenaments que duïen endavant en el tribunal, en particular amb els familiars, persones que aprofitaven el seu càrrec per provocar tumults i desordres, emparades amb la seva actitud de fer cas omís de les prohibicions que sobre la tinença d'armes eren dictades pel lloc·tinent.

La resposta donada a la cort a les reivindicacions del regne varen ser diverses i en la seva majoria contràries als interessos que representava l'ambaixador.²³ En la majoria s'argumentà que es necessitava recollir més informació per tal de donar una resposta definitiva. En d'altres va confirmar les actuacions dels inquisidors, com en les derivades de les confiscacions o les referents als privilegis fiscals dels funcionaris a les seves ordres. En general, adoptà unes resolucions tan ambigües que afavorien el tribunal, de manera que el facultava a seguir actuant com fins llavors. Únicament s'avingué a ordenar que en l'elecció de familiars fossin més curiosos a l'hora d'encomanar aquests càrrecs a persones idònies, que observessin les normes i etiquetes protocol·làries observades en l'illa i que procedissin a la devolució d'aquelles quantitats segrestades indègudament. Tot això posava ben de manifest el fracàs de l'ambaixada i feu evident que el monarca no estava disposat a transigir amb els plans de dotar la monarquia d'una institució que servís els interessos illencs i que volia demostrar als súbdits de la Corona d'Aragó que el poder inquisitorial estava per sobre dels furs i privilegis. Si havia estat capaç de contenir l'oposició més tenaç i a voltes fins i tot més violenta de la resta de territoris, amb més raó sortiria victoriós de l'enfrontament amb un regne, Mallorca, mancat de Corts que pogueren representar eficaçment els seus interessos. Per la seva banda, les autoritats segurament eren conscients de la inutilitat de les queixes, en vista dels resultats obtinguts en altres indrets.

A tall de resum podem afirmar que el Tribunal de la Inquisició a Mallorca durant el període ferrandí es caracteritzà per un marcat caràcter dependent de la voluntat del monarca. En primer lloc, perquè a través de la reforma adoptada a

23. El text reivindicatiu i les respostes donades a cada punt van ser publicats per Jordi VENTURA, «Els inicis de la Inquisició...», p. 75-79.

instància seva va poder controlar el nomenament dels diferents inquisidors responsables dels tribunals de la Corona d'Aragó, la qual cosa significà acabar amb la Inquisició pontifícia que s'havia mantingut al llarg de l'etapa medieval. Eren uns inquisidors que presentaven un perfil caracteritzat pel seu origen forà i amb una forta presència castellana, a més d'una preparació acadèmica que defugia de la teologia com a formació imprescindible i que també contemplava els coneixements de dret civil i canònic. En segon lloc, aquesta nova etapa significà un major control monàrquic dels mecanismes econòmics del tribunal de Mallorca a través dels ingressos procedents de les multes i les confiscacions amb què fou condemnat el col·lectiu de conversos del judaisme presents a l'illa. Aquest domini significà que una part gens menyspreable de les quantitats recaptades anaren a subvenir les necessitats bèl·liques del monarca i al pagament de serveis de persones del seu entorn més proper. Tot això suposà un greu entrebanc financer del tribunal que l'abocà a una profunda crisi econòmica. Per a dur a terme aquest control econòmic, Ferran II nomenà persones de la seva màxima confiança com a receptors del tribunal. Finalment, l'encaix de les actuacions del tribunal dins l'entramat institucional del regne de Mallorca, igual que a la resta de la Corona d'Aragó, no fou fàcil ni exempt de tensions. La tradició medieval que significaven els furs, les constitucions i els privilegis feia difícil la convivència amb aquesta nova etapa de la Inquisició caracteritzada per un fort intervencionisme monàrquic. La resposta de les institucions il·lenques a les actuacions dels inquisidors es veié condicionada pels resultats de les queixes presentades al monarca per la resta d'organismes dels seus territoris patrimonials, actuacions que no suposaren canvis substancials en les formes d'actuar dels tribunals inquisitorials. També la manca d'unes Corts en el regne i el fet insular, que restava eficaçia i coordinació a les institucions pròpies de cada illa, provocaren una oposició més tèbia a la presentada a Catalunya, Aragó i València. Com era de suposar, donada la condició de regne de segon ordre, les queixes presentades per les actuacions inquisitorials en matèries econòmiques, jurisdiccionals, fiscals i, fins i tot, protocol·làries no foren ateses pel monarca i s'imposaren els criteris inquisitorials.